

משפט היסטורי — אחד בדורו. כל ילד יכול להביא להרשעת אייכמן, שהרי בתיקי נירנברג מונחים מאות רבות של מיסמכים, שיש בכל אחד מהם כדי לתלותו. אך לא זו מטרת המשפט. התפקיד האמיתי הוא לזעזע את מצפון האנושות, לחשוף את שרשי הנאציזם, לגייס בעולם את הכוחות הרחוקים שימנעו עליית נאציזם חדש. על כן, הבה נרכיב צחת מיוחד לניהול משפט מיוחד זה — מיטב עורכי הדין של ישראל, מיטב המומחים לנאציזם, מיטב הכוחות בכל השטחים הנוגעים לעניין!

אך האונר אינו איש כזה. הוא ראה לפניו מציאה — והוא חטף אותה. הוא פשוט הפקיע את כל המשפט לעצמו — למרות שמעולם לא ניהל אף משפט פלילי חשוב מן הסוג הרגיל. כעוררו מינה שני פקידים, שסרו למרותו — יעקוב בראור וגבריאל בן.

★ ★ ★

שאינו יודע לשאול

הוא הזכיר לעולם את זועות הנאצים. הוא הביא לתליית אייכמן עצמו. אך הוא לא השיג אף אחת מן המטרות האמיתיות שלו. גרוע מזה — מנהלי התיבועה אף לא ראו מטרות אלה.

המשפט הגדול לא הוסיף אף פרט אחד לידעת ההיסטוריה של הרייך השלישי. אייכמן עצמו לא גילה מאומה. הסוהר שהפעיל את הגרדום ברמלה, השמיד במחידו את אוצר הידיעות החריפעי שנשאר חבוי בראשו של מנהל מיבצע ההשמדה.

המשפט לא הביא לשום שינוי ביחס העולם אל תופעת הנאציזם. הוא רק הרגיע את מצפוננו, כי "הנה סילקו היהודים את חשבונם עם הנאצים". ולראיה: בעצם הימים בהם הגיע המשפט לשיאו, חזרו הנאצים החתיכים בהמוניהם לצמרת הממשלה הגרמנית. ואילו אייכמן עצמו הרחיק, איכשהו, מכל העניין. בליכתו אל מותו בקומה זקופה, החזיר לעצמו ולאדוניו מידה של פרסטיג' עגומה ומסוכנת.

מדוע נסתים המשפט הגדול בצורה זו? היו לכך הרבה סיבות. כתבה-אישום נוסח ללא מעוף ודמיון, כך שאפשר היה להעלות במשפט רק דברים שנגעו במישירן לתפקידו של אייכמן עצמו. המון העתונאים הורים, שצבאו על המשפט במיני הראשונים, קבעו אחרי זמן קצר כי הוא מתחיל "לשעם", ועזבו. הקירת השתיזערב של אייכמן, שהיתה צריכה להיות שיא המשפט, נכשלה לגמרי והיתה חסרת עניין. כי האונר, שהתעקש לנהל את החקירה בעצמו ולבדו, אין כל נסיון במלאכה מיוחדת זו.

והעיקר: האונר עצמו לא הבין את המיבנה הפנימי של הרייך השלישי, וגם לא התעניין

העסקן המפלגתי האפור הפך בתוקף נסיבות שלא היו פרי ידו, הודות להצטלבות של מיקרים, למשהו עליוני.

דעתו לא האונר על עצמו התגלתה מאז באירועים רבים. בולט ביניהם האחרון, הגובל עם המגורח.

ימים מעטים לפני סוף משפט אייכמן והוצאתו להורג, הוזמן האונר להרצות למען מנגנון השנור בארצות-הברית. הזמנה זו היתה שיגרתית: כל גיבור לאומי, החל במשה דיין וכלה ביעל דיין, החל ברמטכ"ל וכלה במלכת היופי, זוכה להזמנה זו. אולם האונר סטה מן הנהול. הוא דאג כי דבר הנסיעה וההופעה יחזק בסוד כמסו — כדי לשמור על חייו מפני מזימות כוחות-השחור בעולם.

בחזרו מן הנסיעה, מסר לעתונאים סיפורים על ביקורו ההיסטורי בבית הלבן — שארך כרבע שעה. ברבע שעה זה הספיק הרבה: הוא "אכל ארוחת-צהריים אינטימית עם הנשיא", ש"גילה התעניינות עמוקה במשפט אייכמן", וש"תבע ממנו להמציא לו פרטים על המשפט". אחיו של הנשיא נתן לו במתנה ספר, כך שהאונר נאלץ לכבדו במשלוח שי משלו — נאום התיבועה שלו.

כל זה מסר ברצינות גמורה, כפגישה היסטורית בין שתי דמויות עולמיות. יתכן כי האונר לא ידע כי הנשיא האמריקאי נאלץ לקבל מאות רבות של מבקרים כאלה מדי שבוע, לפי בקשת קבוצות-הלחץ העדתיות של מפלגתו והשגרירויות הזרות, וכי הוא מגלה את אותה "התעניינות עמוקה" בכל אורח — יהיה זואולוג יפאני או מלכת-הספאטי של השכונה האיטלקית בניו-יורק.

★ ★ ★

סיכה בבאלון נפוח

א ותו ביקורו היסטורי בארצות-הברית חשוב מבחינה אחרת: האונר נאם בפני קהל התורמים היהודי נאום בו גילה את השקפותיו המדיניות. הוא אמר כי עבד אל-נאצר הוא היטלר שני, המבקש "להשלים את מלאכת היטלר הראשון על-ידי השמדת שארית הפליטה".

דברים אלה תמוהים כשהם באים מפי התובע במשפט אייכמן. הם מוכיחים שאחרי שנתיים של עיסוק מרוכז בנאציזם, עדיין אין לו המושג הקלוש ביותר על מהותה של תופעה זו. אפילו מומחה שיטתי לא היה מצו להשתתף את הגזענות המטרופת של היטלר, משמדי המיעוטים, בשינאה לאומית (ולוא גם הקיצונית ביותר) שמקורה במלחמה בין מדינות. באותה מידה אפשר להשתתף חיל קרבי לרוצח-אמוק.

אך הדברים מעניינים גם מבחינה אחרת. כי הם מעידים כי העסקן הליברלי לשעבר, שהפך יועץ משפטי לממשלת בן-גוריון, אימץ לעצמו את הסגנון הקיצוני ביותר של בן-גוריון ונעריה-החצר. דבר זה אינו מקרי.

האונר פרש מן המפלגה הפרוגרסיבית ברגע שהתמנה ליועץ המשפטי. הדבר לא היה צעד פורמלי בלבד: האונר היטיב להבין כי מאותו רגע קשורים סיכויי הקאריירה הממשלתית שלו בגורמים חשובים יותר ממפלגתו הקטנה.

המיבחן המכריע בא במהרה, בדמותו של ארכיבר צעיר, תמים והגון בשם חי חסידוף. הצעיר גילה בתיקי המישרד חליפת-מכתבים סודית, בה התרעם האונר על כי צניני מישטרה מסויימים מחבלים במשפט נגד יחזקאל סהר. חסידוף סיכן את הקאריירה שלו כדי להביא את הדברים לידעת הציבור. הפירסום שפך על האונר אור חיובי ביותר.

אך תגובתו של האונר היתה אכזרית. אולי חשש שמא יחשדו בו כי הוא פועל נגד עמוס בן-גוריון, ושכא יעורר הדבר את זעם אביו. כדי להציל את הקאריירה של עצמו רדף את חסידוף בחימה שפוכה — רדיפה טוטאלית, שלא נסתיימה עד היום (ראה איגרת לקוראים). הוא לא הסתפק בנוזפה, או אף בפטריון. בכוחה תחילה יצא להרוס את חייו של הצעיר האידיאליסטי, שאיש לא פיקפק במניעיו הטוריים.

פרשה קטנה — אך אופיינית.

מכאן היה רק צעד קטן אל פעולות חשוכות יותר. האונר, האיש שתבע לדין את הנאציזם בשם ששה המיליונים, אחראי לעיבוד הסוכי של הצעת חוק לשון הרע, שגדולי העתונאים בעולם הגדירוה בפומבי כהצעה ניאורנאצית, טוטאלטארית ופאשיסטית. היה ברור כי הליברל-לשעבר מוכן לכל שרות כדי למצוא חן בעיני אדוניו החדשים. ואילו האדונים עצמם סברו, בצדק, כי ליברל-לשעבר, העושה את מלאכתם, נוח בתפקיד זה יותר מאיש מפא"י גלוי שיעורר חשדות. נעריה-החצר קיבלו, למעשה, את האונר תחת חסותם.

ואז בא מיפנה חדש: משרד-המשפטים זכה לשר חדש. גרעון האונר ניתקל באדם האחר במדינה שאינו יודע חוכמות, ושאינו מעריך את הממדים העל-אנושיים של הדמות ההאזרית: דוב יוסף. כמו נער הנועץ סיכה בבאלון נפוח, כן הוציא יוסף את האחיר מפולחן האישיות של היועץ המשפטי.

★ ★ ★

שלושה דיקטטורים קטנים

מזכמה בין יוסף לבין האונר אינה רק התנגשות אישית בין שני עורכי-דין, שהם טיפוסים אנושיים הפוכים. בייסודה מונחת בעייה חוקית חשובה ביותר. החוק המנדטורי שימש בסיס לדיקטטורה של הנציב העליון. בדיקטטורה זו היו שלושה דיקטטורים קטנים יותר, שנהנו מעצמאות רבה: המפקח הכללי של המשטרה, התובע הכללי והמנהל הכללי של הדואר. שלושתם היו, כמובן, בריטיים.

מדינת ישראל אימצה לעצמה, עם קומה, את כל חוקי הדיקטטורה הבריטית, אך כיסתה אותם בצעיף של דמוקרטיה פורמלית. לכן קיימים בישראל שר-משטרה, שר-משפטים ושר-דואר — אך שלושתם הם, פחות או יותר, בובות ללא סמכויות. הסמכויות נישארו בידי שלושת ה"כללים": המפקח הכללי (תמיד איש מפא"י), המנהל הכללי של הדואר (תמיד איש מפא"י), והתובע הכללי, הנקרא עתה בתואר "היועץ המשפטי" (תמיד איש המסור לחלוטין למפא"י).

זהו, כמובן, מצב החותר תחת כל תפיסה דמוקרטית. כתב העולם הזה (1171). ביום התפטרותו של חיים כהן: "על חוגי המשפטנים הנאורים להעלות עתה את הדרישה לבטל את סמכויותיו המיוחדות של היועץ המשפטי, להטילם על שר-המשפטים, האחראי בפני הכנסת". כי כיום שורר, למעשה, מצב בו נמצאות סמכויות עצומות בידי פקיד ממונה שאינו אחראי בפני שום מוסד נבחר, והעושה ככל העולה על רוחו — או על רוח אדוניו האמיתיים.

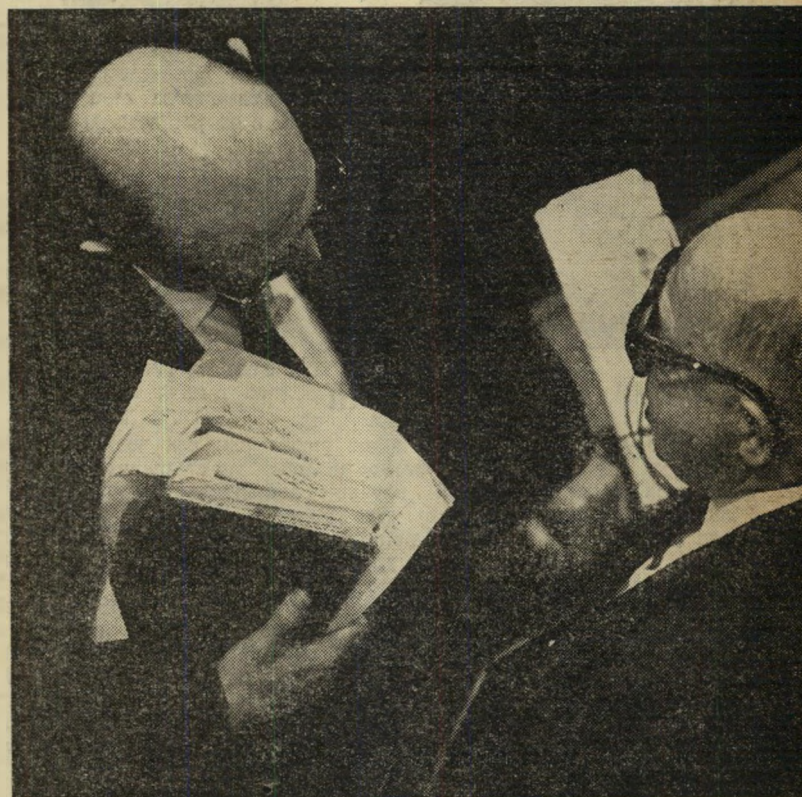
★ ★ ★

"סמכויות רבות וחשובות"

אונר עצמו דאג לפרט סמכויות אלה בהתפארות רבה בשנתון הממשלתי של שנת תשכ"א, הראשון בו הופיע שמו בתפקיד היועץ המשפטי. נאמר שם, ישר מפי הגבורה: "ההצעה שהועלתה בדבר ביטול מישרה עצמאית זו (של היועץ המשפטי) או קיצוץ בסמכויותיה, נדחתה לחלוטין על-ידי הממשלה... אשר מינתה את עורך-הדין גרעון האונר לתפקיד זה."

"בתוקף תפקידו ריכוז וכיוון היועץ-המשפטי-לממשלה את הכנת החומר לעבודת החקיקה הסדירה של הכנסת, והביא בפני הממשלה העדת-השרים-לענייני-חקיקה הצעות-חוק רבות. סמכויות רבות וחשובות תפקיד המחקק בידי של היועץ-המשפטי-לממשלה, ואלו פונרו בתוקים שונים."

"היועץ המשפטי עומד בראש התיבועה הכללית. היועץ המשפטי הוסמך לבקש הסרת חסינותו של חבר-כנסת לגבי אשמה פלילית מסויימת, בין אם עבר אותה בזמן היותו חבר-כנסת או לפני שהיה חבר-כנסת, וכן הוא רשאי להעמיד לדין פלילי כל שופט וכל דיין. ישנן עבירות שאין להתחיל בבירורן בבית-משפט בטרם ניתנה לכך הסכמת היועץ (המשך בעמוד 14)

קרח מכאן ומכאן?

האונר (משמאל), פרש מן המפלגה הפרוגרסיבית עם כניסתו לתפקיד, אך אינו זוכה עדיין לתמיכה מאורגנת של מפא"י. תומכיו העיקריים כיום הם בן-גוריון ונערי חצרו.

בו. כיליד פולין, ראה את כל תפקידו בהצגת סבל הקורבנות. השאלות החשובות באמת — כיצד השתלט הנאציזם על אומת הרבות? כיצד אפשר היה לבצע המהמה הטוטאלית באמצעים ממלכתיים? מהם הגורמים הפנימיים שקיימו את הרייך והפעילוהו? — כלל לא הועלו, או שהועלו דחאק על-ידי הפרקליט הגרמני המאסיבי, בעל העבר המפוקפק.

★ ★ ★

גיבור סינתטי

אולם הכשולן המהותי של המשפט עניין רק את המומחים המעטים, ואלה לא ראו טעם להרחיב על כך את הדיבור. לבני הקאריירה האישית של גרעון האונר לא היה זה כשולן כלל וכלל. להיפך: היה זה נצחון מזהיר.

התקופה החדשה, תקופת אמצעי-ההתקשורת ההמוניים, יוצרת גיבורים סינתטיים. קחו אדם אפור ובינוני, העמיתוהו במרכז אירוע סנסציוני, כהנו אליו את מצלמות הטלביזיה העולמית משך מאות שעות, הקדישו לו אלפי כותרות שמנות — והרי נוצר גיבור מודרני, נושא להערצה המונית.

יותר מכל מושפע, כמובן, הגיבור עצמו. שום אדם בינוני אינו יכול לעמוד במרכז פרסומת עולמית עצומה ומתמדת, כשכל מילה הנפלטת מפיו הופכת ידיעה סנסציונית — מבלי להתנפח. בימי משפט אייכמן אפשר היה לראות תהליך זה פועל לגבי האונר, תוך הסתכלות יומיומית בעין בלתי-מוזיזת.

הרגע המכריע בא שעה קלה לפני שפתח בנאום התיבועה. ברגע האחרון ממש עלה על דעתו המשפט הגדול בדבר "ששה מיליון מאשימים" שהוא משמש להם כפה. הוא רשם את המשפט בראש הטכסט המוכן שהיה עמו. הרדיו שידר אותו במאזני אלפי בתים. מאותו רגע חדל גרעון האונר מלהיות בן-תמותה רגיל. הוא החל רואה את עצמו כדמות היסטורית, שליחם המיוחד של המיליונים, מיופה-הכוח של ההשגחה העליונה.

* דבר שהמריץ את העתונאים להפיץ את ההלצה המרושעת כי "האונר דומה לבן הרביעי שבהגדה: שאינו יודע לשאול".